

NİYÂZÎ-İ MISRÎ ADINA KAYITLI BAZI MANZÛMELER¹

Prof. Dr. Kenan ERDOĞAN

Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü

ÖZET

Bu yazıda, çoğu Niyazi Divanı nüshalarında bulunan üçü bir hayli uzun biri kısa dört manzume neşredilmektedir. Manzumelerin neşrinden önce şiirlerin karışma sebebi olan mahlas meselesi üzerinde kısaca durularak Niyazi mahlası ve divan nüshalarındaki farklı şiirleri hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra şiirlerin metinleri verilerek üzerinde bazı değerlendirmeler yapılmıştır. Şiirlerin tamamının bu haliyle dil ve üslup farklarından dolayı Niyazi'ye ait olduğu kesin olarak söylenemez. Ancak ona ait olmadığı da yeni bilgi ve belgeler olmadıkça ispat edilemez. Şu halde bu şiirlerin bazılarının zayıf, bazılarının ise kuvvetli ihtimalle ona ait olduğu/ olabileceği söylenilebilir. Bu şüphe ve ihtimalden dolayı manzumelerin yayını için yıllarca beklenmiştir. Sonuçta, şiirleri haklarındaki değerlendirmelerimizle birlikte neşrediyoruz.

Anahtar Kelimeler: Niyâzî-i Mısri, Divan, şiir, Türkçe

SOME POEMS REGISTERED UNDER THE NAME OF NİYÂZÎ-İ MISRÎ

ABSTRACT

In this article, four piece of verses founding in the compies of Niyâzî-i Mısri' s Divan are being published.

Before presenting his poems and piece of verses, the issue of penname causing the intermingling of the poems will be discussed, and then an information about his penname and pomes in his Divan's different copies will be given. Secondly, the texts of the pomes will be submitted and some evaluations on these pomes will be presented. It is not questionable that the whole pomes founding in the copies in their present manner might not belong to him. On the other hand, if there is no opposit opinion or evidence proving that these pomes belong to some other poets, it can not to be said that these pomes are not his poems, too. As a result, it will be said that some of these poems might belong to him.

Here by publishing these pomes, we aim at opening a discussion about whether these pomes belong to Niyâzî-i Mısri, or not.

Keywords: Niyâzî-i Mısri, poem, Poet, Turkish, Divan,

¹ Bu makale, daha önce 16-17 Mayıs 2003'te Malatya'da tertip edilen *1.Uluslararası Malatyalı Niyâzî-i Mısri Sempozyumu*'na " Niyâzî Divanı Nüshalarında Bulunan ve Ona Aidiyeti Şüpheli Bazı Manzûmeler" başlığıyla sunulmuş, ancak basılmamış bildirinin gözden geçirilmiş halidir.

GİRİŞ

Türk edebiyatında mahlaslar meselesi halledilmesi zor bir problem olarak varlığını devam ettirmektedir. Zaman içerisinde aynı mahlas birçok değişik şair tarafından kullanılmış ve doğal olarak aynı mahlası kullanan şairlerin şiirleri de birbirine karışmıştır².

Niyâzî mahlası ve Niyâzî-i Mısıri'nin şiirleri de bunlardan nasibini almıştır. *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'ne göre 2 Niyâz, 10 da Niyâzî mahlaslı şair görünmektedir.(İPEKTEN vd; 1998, ss. 346-348) *Tuhfe-i Nailî* sahibi Nail Tuman'a göre bu sayı 18'e kadar çıkmaktadır (NAIL; 1124-1130). Dolayısıyla bütün bu Niyâzî mahlaslı şairlerin şiirlerinin birbirinden ayırt edilmesi bir hayli zor görünmektedir. Bir de buna tezkirelere geçmeyen bazı tekke ve halk şairleriyle yine belli bir şöhrete ulaşamadığı için ya da merkezden uzak olduğu için veya başka bir sebeple biyografik kaynaklara hiç girmeyenler ilâve edilirse bu rakam daha da artabilir³. Bütün bu şairlerin hayatlarının çok iyi bilinip bütün şiirlerinin yayınlanması lâzım ki karışıklıklar ortadan kaldırılsın. Bu da şu an için kaynakların yetersizliği, yayın eksikliği gibi nedenlerde pek mümkün görünmemektedir. İşte yayınladığımız bu şiirlerle bu konuya dikkat çekmek istiyoruz.

Tam bir Yûnus⁴ takipçisi ve temsilcisi sayılan ve menkıbeleri arasında (Aşık) Yûnus'un Bursa'daki Kara Abdürrezzak Mahallesi'ndeki mezarını

²Şairin şiirdeki ismi diyebileceğimiz mahlas, bazen ad, bazen ad sonundaki nispet eki, işaret edilen bir hal veya vasıf, kazanılmış bir meziyet, itiyat haline gelmiş bir davranış, üstünlük iddiası, cennet ve ilâhî makamlara yakınlık, düşkünlük ve zevk ifadesi, lâkap, baba adı, intisap edilen şahıs, vücûda ait bir özellik, doğum yeri, mesleği, hattâ baba mesleği, kendinden önce yaşamış meşhur bir şairin mahlasını alma gibi çok değişik şekil ve sebeplerle alınır ve aynı mahlaslı birçok şair bulununca karışıklıklar ortaya çıkar. Divan şairleri ve tezkireciler her ne kadar bu karışıkların önüne geçmeye çalışmışlarsa da buna engel olamamışlardır. Konuyla ilgili bazı dikkat, tespit ve öneriler için Bkz. Prof. Dr. Mustafa İsen, *Divan Edebiyatında Mahlasdaş Şairler, Ötelerden Bir Ses -Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler, Ankara 1997, s.195-208.* ; Yrd. Doç.Dr. Nâmık Açıkgöz, *Divan Şairlerinde Mahlas Meselesi, Milli Eğitim, Ankara Ağustos 1989, S.88, s.59-63* ; M.Sabri Koz, *Aşık Edebiyatımızda Ortak Mahlaslar Sorunu, 1. Uluslar arası Türk Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri, Eskişehir 1987, s.169-179.*; Prof. Dr. Ömer Faruk Akün, *Divan Edebiyatı, Diyanet İslâm Ansiklopedisi C.9, s.394-396*; Dr. Mustafa Erdoğan, "Divan Şiirinde Ortak Mahlas Sorunu ve Kabûlî Örneği", *Erdem, S. 53, 2009, s. 55-81.*

³ Niyâzî mahlasını aldığı sırada müritleri Niyâzî-i Mısıri'ye " (yaşayan) başka bir Niyâzî daha var", dediklerinde, onun, "Varın ona selâm söyleyin başka bir mahlas alsın" dediğini ifade ederler. İbrahim Râkım, *Vâkıât, v. 40.*

⁴ Yûnus mahlaslı birçok şairin olduğu, mezar ve makamlarının çokluğu, şiirlerin hangi Yûnus'a ait olduğu tartışmaları, hattâ halk, aydın ve çeşitli düşünce ve görüş sahiplerine göre farklı Yûnusların varlığı bilim dünyasında bilinen bir durumdur. Konuyla ilgili bir

keşfettiği de söylenen Niyâzî'nin, asıl adı Mehmed olup Niyâzî ve Mısırî şeklinde iki mahlas kullanmıştır. Ancak bu iki mahlastan en çok kullandığı Niyâzî'dir⁵.

Bu mahlasların bir periyot gösterip göstermediği yahut menkıbelerinde belirtildiği gibi önce “Mısırî tahallus ederken ömr-i azizinin (ebcedle) 78 olacağını keşfedince Niyâzî mahlasını aldığı” şeklindeki rivâyetler, daha önce Divan'da değerlendirilmişti (ERDOĞAN; 1998:46).

Niyâzî mahlaslı, üslûbu⁶ birbirine yakın, dînî-tasavvufî konuları işleyen şairlerin birbirine karışmasının çok çeşitli sebepleri olabilir: Kendinden önce değişik zamanlarda bu mahlası kullanan, böyle şairler yazan Niyâzî mahlaslı şairler olabileceği gibi; kendinden sonra da (örneğin Yesevi ve Yunus takipçisi bazı sûfî şairlerin onların mahlaslarını kullanarak şiir yazmaları gibi) Niyâzî takipçisi, muhibbi veya müridi bazı şairlerin ona öykünerek, onun gibi, onun mahlasıyla şiir yazmaları da mümkündür. Hattâ bunun uç bir noktası başkalarına ait şairlerin mahlaslarının Niyâzî'yle değiştirilmesi de söz konusu olabilir. Sözel, halk kültürüne yakın olan Tasavvufî Halk Edebiyatı sahasında, bunun kasıtlı olmasa bile sevildiği için, yahut unutkanlık veya karışıklık gibi çeşitli sebeplerle olabileceğini düşünüyoruz.

Niyâzî-i Mısırî Divanı üzerinde doktora çalışması yaptığımız sırada 80 kadar yazma Niyâzî Divanı nüshası ve birçok Mecmua⁷'yi içerik bakımından tek tek taramış ve başkasına ait olduğu bilinen Niyâzî mahlaslı birçok şiire rastlamıştık⁸. Bunlardan karşılaştığımız nüshalarda bulunan veya onun

yazı için bkz. Talât S. Halman, “Yedi Yûnus” *Hece, Türk Şiiri Özel Sayısı*, 53/54/55, Ankara 2001, s.130 vd.

⁵ Divan'da (*Niyâzî-i Mısırî Divanı*, Doç. Dr. Kenan Erdoğan, Ankara, 2008) yayınladığımız 199 şiirden 142'si Niyâzî, 54'ü Mısırî mahlasıyla, ikisi mahlassız ve biri de “mim sad ra” şeklinde Mısırî kelimesinin harfleri sayılarak yazılmış, birinde ise her iki mahlas birden kullanılmıştır.

⁶ Bu konuda dil ve üslûp, diğer belirleyici öğelerin yanında çok önemli bir ölçü ise de Niyâzî'nin halk ve divan tarzında hece ve aruzla yazması, bazen Arapça kelimelerin ağırlıkta olduğu, bazen çok sâde ve arkaik Türkçe kelimeleri kullanması, kimi zaman aşıkane, kimi zaman arifane ve zahidane şiirler söylemesi, yani çok farklı üslûplarla yazması da bizi ihtiyatlı davranmaya sevk etmektedir.

⁷ Mecmûalar da, bir şahsın belli bir düzende tertiplelediği şiirlerin toplu olarak bulunduğu divanlardan sonra önemli bir kaynak olarak dikkati çekmekte, divanlar ve belli kaynakların yetersiz kaldığı durumda tamamlayıcı bir unsur olarak yeniden değerlendirilmektedir. Ayrıca birçok divan (Helâki, Amri, Çâkeri, Behiştî) tezkirelerde ve divanlarda bulunmayan şairlerin isim ve şiirlerinin tespiti ve derlenerek ortaya çıkarılmasıyla oluşmuştur denilebilir. Bkz.. Dr. Yaşar Aydemir, “Şiir Mecmuaları ve Metin Teşkilinde Mecmuaların Rolü”, *Bilig*, 19, Güz 2001, s.147-154; Doç. Dr. Ahmet Mermer, “XV. Yüzyılda Yazılmış Bilinmeyen Bir Nazire Mecmuası ve Aydınlı Visâli'nin Bilinmeyen Şiirleri”, *Millî Folklor*, Yıl: 14, S.56, s.75-94.

⁸ Bu arada Niyâzî'ye ait olmayan meselâ Yunus'a, Ümmî Sinan'a, Eroğlu Nuri'ye ait olan bazı şiirlerin de Niyâzî mahlasıyla onun Divanı'na karıştırıldığını gördük.

olduğunu düşündüğümüz 25 tanesini Niyazî Divanı'na alırken(ERDOĞAN; 2000:) bir kısmını da ona ait olamayacağı yolundaki bazı endişelerimizden dolayı Divan'a almamıştık. Bir kısmını da ona ait olamayacağı yolundaki bazı endişelerimizden dolayı almadık. Bu arada iki meslektaşımız bunlardan birkaçını yayınladılar⁹. Bunların dışında biz de iki makalemizde dil, üslûp ve mahlası itibariyle ona ait olmadığını düşündüğümüz¹⁰ veya ona ait olma ihtimali olan(ERDOĞAN; 2000) iki ayrı şiirini yayınladık. Ama yine de kimi Niyâzî divanı nüshalarında rastladığımız üçü bir hayli uzun pek fazla bilinmeyen bazı şiirler daha bulunmaktaydı. Ancak bunların başka birilerine ait olabileceği ihtimali de bizi düşündürmekteydi. Nitekim bunlardan birine, üstelik Divan'a aldıklarımızdan birine (1. baskı, s.153) başka bir kaynakta daha rastladık¹¹. Bu korku bizi ihtiyatlı davranmaya mecbur etti ve bu makale yayınlanmadan kaldı. Peki, ama yanlış yapacağız korkusuyla ne zamana kadar bu bilgiler saklı kalacaktı. En iyisi onun olduğuna kesinlikle emin olmasak da bu şiirleri yayınlamak ve ilim âlemiyle paylaşarak eksik ve yanlışları varsa düzeltilmesini sağlamak daha doğru değil miydi? İşte, hemen hepsi Niyâzî'nin çeşitli yönleri üzerinde uzmanlaşmış siz değerli meslektaşlarımızın bulunduğu bu güzide toplantı¹² buna bir vesile olsun istedim. Ve konuyu buraya getirmeye karar verdim. Affınıza sığınarak ve varsa yanlışlarımın tashih edilmesini isteyerek konuya başlıyorum. Ancak şunu peşinen söyleyelim ki çeşitli Niyâzî Divanı nüshalarında rastladığımız bu şiirlerin hepsinin ve tamamının kesin olarak ona ait olduğunu söylemek biraz zor görünüyor, hattâ ilk manzumenin ve sonraki manzumenin bazı kısımlarının dil ve üslûp özelliklerinden dolayı ona ait

⁹Yrd. Doç.Dr. Mustafa Tatçı, “Niyâzî-i Mısırî'nin Bilinmeyen Manzum Bir Cifriyyesi”, *Dergâh*, S.19, İst.1991, s. 11; “Niyâzî-i Mısırî'nin Bilinmeyen Bir İlâhîsi”, *Dergâh*, S.65, İst. 1995 s.15; “Niyâzî-i Mısırî'nin Bilinmeyen Bir İlâhîsi”, *Türk Edebiyatı*, S.147, Ocak 2011; Mustafa Kara, “Mevlid Şerbeti ve Kaybolan Bir Zenginlik”, *Dergâh*, S.71, İst.1996, s.4-6.. Bizce sayın Kara'nın yayınladığı bu şiir, mısralarından da anlaşılacağı gibi, iki kısımdan oluşmaktadır veya iki ayrı şiirdir. “Bu mevlûdun şerbetine” nakaratlı ikinci şiir yahut ikinci kısım, Niyâzî Divanı'ndaki (s.355) “bu halvetün şerbetine” redifli şiirin “Mevlûdün” gibi bazı küçük kelime değişiklikleriyle aynıdır.

¹⁰ Kenan Erdoğan, “Der-kenar Yazıları”, (Aşık Niyâzî'nin Bir Şiiri..), *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S.1, s. 349-356, İst. 2000.

¹¹ Niyazi Divanı'nın 1998 yılındaki birinci baskısında (Akçağ Yay. Ankara) bulunan bir şiir, 2008'de yapılan 2. baskısında çıkarılmıştır. 1. baskının bu sayfasındaki şiir, bazı farklar ve iki beyit fazlasıyla Ali Emiri Efendi'nin *Tezkire-i Şuara-yı Amid* (Kasım Hayber, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi 1996, s.278)'inde ve Şevket Beysanoğlu'nun *Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları* isimli eserinde (C.1, s.131, İst.1957) 1615'te vefat eden Gülşenî soyundan Hayâlî-i Gülşenî'nin oğlu Hasan Gülşenî adına kayıtlı görünüyor. Şiirin iki beyit fazlasıyla Niyazi'den bir hayli zaman önce vefat eden bu şaire adına kayıtlı olması ve Niyazi Divanı'nın sadece bir nüshasında eksik olarak bulunması, bizi dikkat ve ihtiyata sevk ederek yeni baskısında bu şiiri çıkarmamıza sebep olmuştur.

¹² İlk dipnotta belirttiğimiz 16-17 Mayıs 2003'te Malatya'da tertiplenen sempozyum kastediliyor.

olmadıkları da söylenebilir. Bu değerlendirmeleri şiirlerin sonunda vermeye çalışacağız.

BİRİNCİ MANZUME

İlk manzume Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi Bölümü 682/1 numarada bulunmakta ve “Der Ta’rîf-i Cân” başlığını taşımaktadır. Mesnevi şeklindeki bu manzumeden evvel, sayfanın başında diğer nüshalarda 7 beyit olduğu hâlde burada 31 beyit olan “Gel ey gurbet diyârında esîr olup kalan insan” şiiri bulunuyor. Belirtilen şiirin ilâve beyitlerini Divan’da yayınladığımız için (s.315-316) burada tekrar etmiyoruz. Sonunda ise (44a) sayfanın sonuna dört satır kala “Tende cânım cânda cânânumdur Allâh hû diyen” ilâhîsi bulunmaktadır. 99 yapraktan oluşan bu Mecmua’nın 1-62 yapraklarında *Niyâzî Divanı*, 63-76 arasında Derviş Niyâzî-i Mevlevî’nin manzum bir risalesi, 76-87’de Yunus’un “Çıkıdım erik dalına” şathiyyesinin şerhi, 87-94’te *Risale-i Kelime-i Tevhid*, 95-99 yapraklarda *Tabir-nâme* bulunmaktadır. Âharlı kağıdı, kırmızı meşin kaplı cildiyle 172X120-136X72 ölçülerinde talik hatla yazılmış bu nüshanın eski bir nüsha olduğu tahmin edilmekle beraber istinsah kaydı bulunmamaktadır¹³. Yalnız, Hâlet Efendi’nin vakıf mühründen, (1820-21) tarihlerinden çok daha önce istinsah edildiği söylenebilir (Kut-Bayraktar:1984;147).

“Der Ta’rîf-i Cân”

- 40/b İşit imdi cân ile ten hâlini / Kande iletür bu cânlar yolını
İşbu halkın cümlesi çünkim ölür/ Diyin imdi cânları nice olur
Kabr içinde tenleri nice ola/ Azâb (u) izzeti nice(si) bula
Nice dürlü aslını şerh idelüm/ Dinle binde birini söyleyelüm
Râvî aydur ki insân olsalar / Tenlerinden cânları ayrılısalar
Mekânı İsrâfil sûridur ol cânların / Makâmlarıdur ocacı anların
Varalar makamlarına her biri/ Döne cânlar tenlere gele giri
Geçe üç gün beşi ya yedi sene tura/ Hem tokuz on biri kırkında tura
Destûr ister Hak teâlâdan bular / Tenleri varup girtü göre bular
Varalum tenlerimüzi görelüm / Hem biraz hâtırlarundan soralum
Cân gidicek meyyit olmuşlar idi / Tenimüz topraga salmışlar idi
Bir zaman tenlere biz yoldaş idük / Cümle işde bilece hâldaş idük
Vire destûr Hak teâlâ bunlara / Tenleri arzûlayan ol cânlara
Yügrişüp anlar ki kabre ireler / Bakup anda tenlerini göreler
Bazı cân tenlerine nazar kılalar / Tenlerini hoş huzurda bulalar
Kopar olmuş cennetün çemenleri / Şâz ola cânlar göre ol tenleri
41/a Cennetün kokuları gelür müdâm / Hoş safâlar süre ol cânlar temâm
Yanlarında ikişer hûb oturur / Yüzleri güneş gibi şu’le virür

¹³İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Katalogu İstanbul 1959, C.II, s.488.

- Anların gökcek ameliymiş bular / Dünyede kazandığı imiş bular
Sanasın iki güzeldür oturur / Cennetün ırmakları akup durur
Birinün bakışı gönlünü kapa / Birine bakınca kıyâmet kopa
Âl-i evlâdi seversen dünyede / Âşıkâne vir salâvât Ahmed'e
Rahmetullâhdan süresin hoş safâ / Vir salâvât rûh-ı pâk-i Mustafâ
Rahm olup cânlarımız bulsun hayât / Aşkile aydun resûle es-salât
Mahv olup sizden dökülsün seyyiât / Yirine dolsun kamunun hasenât
Bizüm gibi günehkârlarun teni / Gele göre anıda anun cânı
Şol utanmayup günahlar işleyen / Tevbe kılmayup fesâdlar işleyen
Şol sığır gibi yiyüp içüp yatan / Hey utanmaz utan a Hak'tan utan
Sevgüsünü dünyeye berk eyleyen / Âhret ahvâlini terk eyleyen
Anların tenine cânı geeler / Tenleri işidün ki nice bulalar
Görelere soyunmuş ol kaftanları / Şol boyuna yaraşuk hûb tonları
Sağlığında geydiceyi tonları / Döke koymuş evlerine anları
Bir beze sarılmış şöyle yatur / Ne gönül kalmış bularda ne hâtır
41/b Görelere anda olar ol zîbâ-i ten / Cân-ı şîrîn ile ol dildâr-ı ten
Dürlü ni'metler yiyen nâzûk teni / Hamâmlarda tâze yuyulan teni
Şol sovuğdan ıssıdan sakladığını / Tenüm deyü dün [ü] gün
bekledüğünü
Görelere şişmiş ü hem ol kokmuş / Kabkara olmuş ol cism-i gümüş
Ağzı ile burnuna dahi bakar / Göre kim yeşil sarı sular akar
Göz kulagından dahi akar sular / Kabrine yılan çıyan girüp çıkar
Ağlayarak ayda iy dostum beden / Anmazıdın ahi bu günleri sen
Kanı senün ol degirmi sûretün / Sûretinle kanı çeşm-i âfetün
Kanı ol yay gibi ol germe kaşun / Kanı şol agzundaki incü düşün
Ok gibi ol kara kirpikler kanı ¹⁴Ak yüzünde ol kara benler kanı
Kanı ol fikr-i firâsetün senün / Söylemekden kalmış ol bülbül dilün
Solmuş ol güller gibi yanakların / Tebsürüp yarılmış ol dudakların
Nice bunun gibi söz diye cânı / Varuban bu hâlde bulalar teni
Her birisi zâr feryâd ideler / Yine dönüp ağlaşarak geeler
Her ne kırkına gelürler bir dahi / Dinle ne görüp ne dirler iy ahi
Görelere sovuğdan kürk(gürg?) gibi benim / Yaz olıcek kızılıcık(?) gibi
benim
42/a Ağzı burnu hep belürsüz göz kaş / Saç sakal dökülmüş kuru baş
Pâre pâre olmuş etler erimiş / Hep kemüklerden dökülüp erimiş
Kağşayup a'zâ yirinden her biri / Dağılup kopmuş sinirlerden deri
Tenleri cânlar bu hâlde görelere / Çağırup kabr üzere anlar duralar
Gideler ağlaşuban zârî kıla / Pes yılından sonra bir dahi gele
Görelere kabrde tenler çürümiş / Et sinirler gitmiş kemükler kurumuş
Saç sakal dökülüp kalmış kafa / Şunları anan nice sürsün safâ
Ayrı olup yatar çeneler kemüğü / İncik ayaklar kulaklar kemüğü

¹⁴ “Kirpikler kanı” kelimeleri iki defa yazılmıştır.

- Dökülüp yatur bu cânlar kim görür / Aglaşuban her biri zârî kılır
Yine koyuban gideler tenleri / Vara yine makâmlarına cânları
Düşenbe gicesi cum'a gicesi / Yâ recebün ilk cum'a gicesi
Yahud on bişinci şa'bân ayının gicesi / Hakk'a bunlar yalvarubandur
nicesi
Ramazânun her gicesin süreler / Yâhud Kadir gicesine ireler
İki arefe gicesi kim öleler / Yâ iki bayram günleri kim geleler
Dir bu cânlar Hakk'a destûr vir bize / Varalum dünyedeki evümüz
Evlerimizi ziyâret kılalum / Hem varup hısımlarımız görelüm
Kimi dir ki anacıgum göreyüm / Kimi eydür babacıgum göreyüm
Kimi eydür göreyüm oğlanımı / Göresüm geldi benüm ol cânımı
42/b Kimi eydür kızcagızum göreyüm / Kimi eydür dostcagızum göreyüm
Kimi eydür bende varup yavrucagum göreyüm/Ol yetim kalmış
kuzcagızum göreyüm
Kimi eydür göreyüm kardaşcıgum / Kimi eydür göreyüm yoldaşcıgum
Hak te'âlâ perdelerin götüre / Dostların durdukları yerden göre
Her kişi velî evin hep görür / Cümlesi murâdına böyle irür
Al-i evlâdi seversen dünyede / Vir salâvât âşıkâne Ahmed'e
Aç gözün gör ki ne söylersin sen sana / Bir firâkdur hem sana vü hem
bana
Ne haberdür dinle imdi bilesiz / İşidicek yana yana dönesiz
Kanı şol ana yatana virilen?/ Birbiriyle çekişüben dirilen
O senün nâz ile besledüklerin / Bir zaman oğlum kızum idüklerin
Kanı anlarun senünle ülfeti / Kanı ol sohbetlerinün lezzeti
Ellerine kınalar yakdukların / Düyün için donadup bakdukların
Sana işit direm anlardan haber / Aglayasın taş degül isen eger
Nice kodı gitdi anlar bir seni / Sen unuttun anmaz oldun anları
Ancasınun geçdi gününün biri / Meger unuttun ola sen anları
Zîre hiç âh eylemezsin anuban / Geçdi günün gafletile yanuban
Bulmadın anlara sen hiç bir ilâc / Şimdi geldi sana nevbet gözün aç
43/a Her kaçan bayram giceleri gele / Leyle-i Kadr Gice-i Berât ola
Hak teâlâ diye ervâh ruhlara / Destûr olsun varun evlerünüze
Cânlar destûr alıcak anlar eve / Yügrüşüp segirdişüp ive ive
Çünkü cânlar evlerine geleler / Dostları hâline nazar kılalar
Gayrı eve göçmiş gitmiş kimisi / Gayrı şehre göçüp gitmiş ba'zısı
Irak yakın cânları hep bir ola / Kavimleri kande varsalar bula
Kangı eve girmiş ise bulalar / Hâlleri hem her ne ise bileler
Ba'zinun hatunun almış gayrı er / Göre oğlancıkları boynun eger
Aglayup anlar sorarlar anamız / Söyle bizüm kanı toğmış babamız
Ah idüp ayda anası iy ogul / Şimdi yir altında taş yasadnur ol
Benüzcükleri sarı gözleri yaş / Bağrı mahzûn gözleri hem dolu yaş
Ba'zinun genç hatun ölmüşler idi / Erleri bir dahi almışlar idi
Ölünce hatunun cânı ol cânı görür / Yirine bir dahi hatun oturur

Ol ki kınadığı ol ma'sûmcular / Gayrı hatun eline düşmişçeler
Ayda iy hatun çü geldün yirime / Benüm miskîn erüm didün erime
Eyü söyle hem benüm oğlancuguma / Key sakın cevır eyleme
ma'sûmcuma

Kerem eyle eyüce tut kızlarum / Doymamışdur bana ol körpe kuzum
Tâ ki senden hoşnûd ola halâlin / Hayr ile yâd it kurı koma elin
Ügey ana işlerin sen işleme / Yetîmleri acıduban dişleme
Ba'zı yetîmlerde kalmışlar idi / Atası anası ölmüşler idi
Ata ana cânları gelür görür / Ol yetîmler boynunu eğmiş yürür
Saçları dolaşmış donları kir / Söyleseler kim söger gibi kakır
Ah idüp göğüslerini geçirür / Hâtırı mahzûn hemi alçak yürür
Hem ta'âm u hem sadakalar umar / Her kişünün eline bakar bular
Çün umarlar her gice her hânedan / Kaldılar öksüz atadan ânedan
Kapuya dilenci gelse bir zaman / Çıkaran anlar idi bir pâre nân
Şimdi anlar olalar uma gelen / Ol kara gice kapularda olan
Cân göziyle anlara hem kim bakar / Şefkat odı anlarun bagrun yakar
Hem bakarlar evlerinün hâline / Evdekiler ne kılır ahvâline
Gön(ül)leri mah(zûn)mudur yohsa melûl / Gözleri giryân mıdır yohsa
degül

44/a Çün göreler isen nere nesne yok / Olmaya in'âm anlara az çok
Pes zelîl olup tazarru' ideler / Boynun eğe eğe dönüp gideler
Şimdi öksüz ki göresin fi sebîl / Ya ayak açuk başı kabak gibi zelîl
Ger anun karıncugını toyrasın / Ya ana bir gönlecik geydüresin
Kaç 'umre itmiş olursun hemîn / Anlagil bu sözlerüm ey pâk-dîn
Şâz idüp sevindüresin anları / Yerlerinde râhat ola cânları
Birazacuk nesne için bir yetîm / Bunca keremler ider sana 'Azîm¹⁵
Cehd it sen kim sevindür anları / Göre şol aç hem yalın ol cânları
Aç mı yalın mı hâllerün sorun / Arkalarında geyeceklerün görün
Her cihetle gözetünüz anları / Şâd eylen dünyede ol cânları
Son deminde geliser anlar sana / Hızır İlyas olısar anlar sana
Hem atan anan için hayır du'â / Eyle dâim ola derdine devâ
Üzerinde çokdur anlarun hakkı / Sözlerüm hakdur ana Tanrı hakı
Seni besledi bir zamanda ol / Sen de ana çok du'â senâ kıl
Pes gerek karşı anı yâdın isteyen / Cânın ihsân eyle şâdın isteyen
Her ki diler dâyimâ ihsân bula / Fâtiha ihlâs ile ihsân ola

130 beyitlik bu manzûmenin dil özelliklerine baktığımızda, sanki Niyâzî (1618-1694) döneminden biraz daha eski zamanlara Eski Anadolu

¹⁵ Bu beytin yanında cedvel dışında 1. mısradaki “bir yetîm” karşılığı “ol Kerîm”; 2. mısra karşılığında ise “Bir yetîm için kerem kılır ‘Azîm” mısraı ilâve edilmiştir. Bu da şiirin başka bir nüshadan yazıldığını veya karşılaştırıldığını veya anlam bakımından düzeltildiğini gösterir.

Türkçesi dönemine gitmek gerekiyor gibi. Ancak zaman zaman Niyâzî'nin şiirlerinde de Eski Anadolu Türkçesi dönemi arkaik kelimelerinin ve eklerinin bulunması¹⁶ bu hükmü kesin olarak vermemize engel oluyor. Üslûp konusunda da manzûmenin sade, yalın üslûbuyla tahkiyenin biraz kuru, zâhidâne bir edâ ile anlatılmasından Eski Anadolu Türkçesi dönemi eserlerinden “kıyâmet” ve “ahvâl-i kabir” gibi konuların anlatıldığı bir eserden alınmış veya onlara öykünerek, bu isimde müstakil bir manzumenin yazılmış olabileceği akla geliyor. Zaman zaman meclisteki dinleyicilerin salât u selâma davet edilmesi bu düşüncemizi kuvvetlendiriyor. Ama yine de Niyâzî'nin şiirlerinde de çok farklı üslûplar kullanılmasından, bunu da kesinlikle söylememiz mümkün değil. Düşünce olarak da O'nun diğer dînî tasavvufî şiirlerinden çok farklı görünmüyor. Sonuç olarak bu şiirin, önceki yüzyıllarda yazılmış olması ve başka bir yerden alınma veya başka birine ait olma ihtimâlinin de bulunmasına rağmen, açıkladığımız sebeplerden dolayı, Niyazi'ye ait olabileceğini de kayd-ı ihtiyatla söyleyebiliriz. Manzumenin mahlasının olmaması Niyâzî'ye ait olmadığı ihtimalini kuvvetlendirse de bunu kesin olarak söyleyemeyiz. Çünkü birkaç tane de olsa Niyâzî'nin mahlassız şiiri bulunmaktadır. Bir başka ihtimal, dilinin eski olması ve üslup farkı, şiirin daha önceki Niyâzî'lere ait olabileceğini de akla getiriyor. Manzûme, bir çok med ve imâlelerle birlikte aruzla ve “Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün” tef'ileleriyle yazılmış gibi görünüyor. Ancak pek çok yerde vezin aksıyor, bazı mısralarda eksik; hatta bazen fazla kelimeler bile bulunuyor. (Normalde, Niyâzî'de bu kadar vezin aksaklığı olmaz. Eğer onun olduğu söylenirse, tashih edilmeden, müsvedde halinde kaldığı düşünülebilir.) Bu yüzden manzumenin 11'li hece vezni ile yazıldığını söylemek belki daha doğru olabilir.

İKİNCİ MANZUME

Aşağıda vereceğimiz manzûme ise rahmetli Selçuk Eraydın hocanın şahsî kitaplığında bulunan yazma Niyazî Divanı nüshasında bulunmaktadır. SE diye kısaltarak Niyâzî Divanı'nın metninin kurulmasında karşılaştırmaya aldığımız Divan, içinde 194 manzume olan çok zengin bir nüshadır. Divan, 9b-66b yapraklar arasında olup 215X165 ölçülerinde, nesta'lik bir yazıyla 17 satırda sarımtırak Avrupa kağıdına yazılmıştır. Siyah, meşin, mıklepli bir cilde sahiplenilen yazma cedvelsiz ve mahlaslar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Başta

¹⁶ Niyazi divanında bulunan bu ekler ve kelimelere bir kaç örnek verelim: -IsAr geliserdür 356/5a (K. Erdoğan N. Misri, Divan, Akçağ, 2008, s.356, 5. beyt, 1. mısra demektir); -vüz, görsevüz 299/8a; idevüz 258/3b ; -gll eki çok. söylegil 197/5a; eylegil 202/5b; olmagıl 271/1a; sanmagıl 351/6a ; virgil 279/5c ; -mAdIn,: urulmadın 288/3a; itmedin, kılmadın 325/1a,b; göçmedin, itmedin 192/1a,b ; ölmezden öndin 228/2a ; kadirven 199/2a; dönerven 296/12b ; esicek 233/1a; tuygurur 322/3a ; 383/4a, 228/2b Hey nice yatarsun tur (ayağa kalk) 349/54geyürdi 348/5b; eyür 353/2b ; gey 376/1a ; ilt- (ilet-) 404/6a; igende 319/6a ; tolun- 372/1b ; 249/3b ; dükeli 233/9b..

“Eş-Şeyh Ahmed Post-nişîn-i Tekye-i Akbıyık Dede” kaydıyla buraya hediye edildiğine dair bir kayıt ve imza bulunmaktadır. Yazmada *Risâle-i Tasavvuf, Eşrât-ı Sâ’at, Hızriyye, Haseneyn, Tevhid* risâleleri ve *Mustafa Paşa Mektubu* ile “*cifriyye*” diye isimlendirilen bir manzûme daha vardır. Divan’da birçok yerde aynı yazıyla bazı kelime, beyit ve şiirler ilâve edilerek bazılarının yanına “sah” kaydı konulduğu gibi, risâlelerde de hemen her sayfa mukabele edilerek aynı kayıt konulmuştur. Niyazi'nin dört şiiri için tek nüsha durumunda olan bu Divan’da, 46b-50a arasında daha önce yayınlamadığımız dörtlük şeklindeki şu uzun manzûme bulunmaktadır¹⁷ . .

46/b Bir gün gelüp¹⁸ ecel irişe bize
Gel deyu bekâya oluna fermân
Cân ile gûş eylen aydayum size
Nicedür ölürken ahvâl-i insân

Ölüm yasdugına koyunca başı
Almaz olur tab’ı¹⁹ etmegi aş
Cem’ olur yanında kavm u karndaşı²⁰
Ararlar derdine bulmaya dermân

Hakk’un emriyle gele Azrâ’îl
Cümle mahlûkâtı eyleyen zâ’îl
Olımaz²¹ önüne kimesne hâ’îl
Kurtulmaz elinden hayvân u insân

Olısar²² bir gün emr-i Rahmâni
Sâil ‘adem mülkine ibn-i fülânı²³
Tırnakdan dize dek çekince cânı

¹⁷ Yazıyı yayına hazırladığımız son anda yaptığımız bilgisayar taramasında <http://sivasbekircol.wordpress.com/2011/05/15/nasihatname/> adresinde Bekir Çöl’ün (BÇ diye kısalttık.) elinde bulunan Nasihatname dediği bir defter veya cönkün çözümleri içinde de bu metin 30 kıta halinde bulunmakta olup -Divan'dakine göre- biri aradan, 14 kıtası sondan, toplam 15 kıtası eksiktir. Bekir Bey'e göre cönk 1282 tarihli olup 149 sene önce yazılmıştır. Cönkte muhtemelen okuyan ve yazandan kaynaklanan bazı okuma ve imlâ yanlışları bulunmaktadır. Divan nüshasına göre bu metin eksiktir. Ayrıca Divan'dakine göre Türkçe bazı arkaik kelimeler ve Arapça kelimelerin sadeleştirilmiş olması dikkat çekmektedir.

¹⁸ gelüp: gülüp BÇ

¹⁹ tab’ı: artık BÇ

²⁰ karndaşı:kardeşi BÇ

²¹ olımaz: olamaz BÇ

²² olısar: olacak BÇ

²³ "sâil" kelimesi fazla görünmektedir. BÇ'de " Yatar döşeğine, İbni filan"

Tutuşa yüreğün misâl-i külhân

Fürce bulup İblîs şeb ü rû²⁴
Merdûd-ı ezeli ol 'âsî bed-hû
Diye vir îmânun sana virem su
Ey garîb olmuşsan ziyâde 'atşân

İlâhî afv eyle isyânımızı
Bozmazız ebedî peymanımızı
Ol mahâl yâ Rab îmânımızı
47/a *Sen emîn eyle min şerr-i şeytân*

Cân soluğ eyleye hulkûma gele
Makbûldur tevbemiz ol mahal bile
Hamd eyle Hudâya pâk kalbile
Kendü fazlundandır²⁵ bu lûtf u ihsân

Bir dahi dest urup idince zûrî
Boran ola cân u ten kala kurî?²⁶
Pençe-i darbındandır çeşmün nûrî
Dökile rûyî üzre misâl-i bârân

Uralar gayrı dest ile pâyı
Terk eyledüm öldüm dâr-ı dünyâyı
Kor gidersin bunda cümle eşyâyı
Gerek senün olsun İran u Turan

Salât u savmile olmayan medyûn
Gözünden akıtmaz yarın ol Ceyhûn
Çıkınca tahtaya cesed-i mevzûn
Yalınca ola vücûdı üryân²⁷

Ne ise ideler gaslun erkânı
Döke(ler) üstüne âb-ı revânı
Fi'l-hâl saralar (anda) kefeni²⁸
Râh-ı musallâya olasin revân

²⁴ BÇ'de " Fırsat bulup gele ol İblis'i Aduv" (Bu imla BÇ'ye aittir. Doğrusu iblis 'adüv))

²⁵ keremidir BÇ

²⁶ Mısra BÇ'de " Canı verir, teni kalır kup- kuru" şeklindedir.

²⁷ BÇ'de " Soyalar kametin olasin üryan"

²⁸ BÇ'de " Çekeler altına tahtı revanı"

Seng üzre koyalar gele cema'at
Saf düzüp karşuna duralar kat kat
47/b Çağıra müezzin er kişye niyyet
Duralar dest-be-dest karşuna hemân²⁹

Yârân/ çâr kişi destinde getüre seni³⁰
İledüp kabrine yetüre seni
İndirüp kabr içinde yatura seni
Örteler türâbı üstine ol ân

Çevrene cem' olup dura ol hîn
Başlanup okuna Sûre-i Yâsîn
İlâ âhirihi Kur'ân-ı mübîn³¹
Okıya Fâtiha tagıla ihvân³²

Tek ü tenhâ seni korlar giderler
Duydun mı fülânı fevt oldı dirler
Hâtırdan ismün ihrâc iderler
Senünle bir zamân yirler iken nân³³

Bu Kâdir cân vire Allâh³⁴
Sıdkımız böyledür *âmentü billâh*
Urunca tahtaya baş diyesin âh
Bile öldüğünü ol mahal insân

Akabince gele Münker ü Nekir
Havfindan ditreye vücûdun tir tir
Dir *Men Rabbuke* tez ol haber vir
Dimezsen omzunda³⁵ bir gürz-i girân

48/a Sora peygamberün mezhebün dînün

²⁹ BÇ'de " El bağlayıp dura karşına ihvan."

³⁰ Bu mısra da bir kelime vezin gereği fazla görünmektedir. "Yârân" veya "çâr kişi" kelimelerinden biri yeterlidir. Nitekim BÇ'de mısra " Çâr kişi getüre döşünde seni" şeklindedir. (Döş, düş olmalı)

³¹ Bu kelimenin yanında fazla olarak "sittîn" kelimesi yazılmıştır.

³² ihvân: yaran BÇ

³³ BÇ'de bu dörtlüğün hemen her mısra'ında birkaç kelime farklıdır: Tekü, تنها koyup seni gideler/ Filan Oğlu, filan ölmüş diyeler /İsmi ni gönüllerden ihraç ederler /Böyledir ta ezel adetü devran.

³⁴ Mısra da bir kelime eksik olup yanına "sah" gibi bir kayıt konulmuş. BÇ'de " Miyanından yukarı can vere Allah"

³⁵ Tutmuş elinde BÇ

Kıbleni milletün cümle âyin erkânun³⁶
Virürsen nûr ile pür olasın sen³⁷
Bilâ-havf eger cevâb-ı âsân

Eger ki virsen aksi cevâbı
İdeler cânuna dürlü azâbı
Karşuna açıla cehennem bâbı³⁸
Niçün gûş itmedün muhabbet seyrân

Cihânda kendini ölmez mi dirdün
‘Adem³⁹ iklîmine gelmez mi dirdün
Kişi itdiğini bulmaz mı dirdün
İderdün rûz u şeb iy âsî isyân

Mülk-i bekâ için yapış bir kâra
Yanmaya dirsene vücûdun nâra
Çok çalışdı âhir bulmadı çâre
Maraz mevtine Hazret-i Lokmân

Bir zaman şâh iken vuhş u tuyûra⁴⁰
Fermânı yürürken mâr ile mûra
Ecel câmin içdi girdi kubûra⁴¹
Hükm iderken ins ü cinne Süleymân

48/b Yatup zemîn içre Nûh u Yakûb-zâr
(Hemi) Yûsuf gibi bir lâle-‘ızâr
Habîb-i Ekrem dört cihâr yâr
Ebû Bekr u Ömer Ali vü Osmân

Dünyâyâ⁴² gelüben oldılar gâib
Kodılar yerine bî-‘aded⁴³ nâib
Sütûn-ı dîn olan sâhib-mezâhib
Hanbelî vü Şâfi Mâlik ü Nu’ mân

³⁶ Bu mısra da bir kelime (kıblen veya millet) fazlalığıyla vezin bozulmaktadır.

³⁷ olasın sen: ola sinin BÇ

³⁸ Bu mısra metinde boş bırakılmış, sonra kenara ilâve edilmiştir. BÇ'de " Niçin güş etmedin diye kitabı"

³⁹ yokluk BÇ

⁴⁰ vuhş u tuyûra: Şah'ı Tayyura? BÇ

⁴¹ kubûra: Kabure? BÇ

⁴² Dünyâyâ: cihana BÇ

⁴³ bir? adet BÇ

Cihana gelenler bu yoldan geçer
Ecel peymânesin leb urup içer
Hânkâh misâli konanlar ger
Yükledüp metâ'in manend-i kervân

Bu resme kalmaya hiç nesl-i ümmet⁴⁴
Küffârün başına kopa kıyâmet
İsrâfil sûrını çala o sâ'at
Olmaya cihânda zî-rûh bir cân

Sürünce çarhına bunca ricâli
İrişe dünyanun gayrı zevâli
Ay u gün bir karâr irişür hâli⁴⁵
Nice kalırsar⁴⁶ bu köhne vîran

Penbe-veş atıla taglarla sahrâ
Ebr-veş dökile zemîne semâ
Sûr-ı (İsrâfil'e)⁴⁷ olalar ser-pâ⁴⁸
Kurıla mahşer ü sırât u mîzân

Devrile elli bin yıl ala yekbâ⁴⁹
Ayrılmaz semâdan dîdeler kat'â
49/a Yemîn ü yesârda nisâyı aslâ
Bilmeye havfından bi-çâre insân

Bir meylince zemîne şems ola nâzil
Magzlar⁵⁰ kaynaya serde ve'l-hâsıl
Fikr eyle hâlün gözün aç iy gâfil
Bu işler olmadın birisin peşimân⁵¹

Varalar Mûsâ'ya kimi İsâ'ya
Diyeler şefâ'at it biz gedâya

⁴⁴ Bu bend Bekir Çöl'ün cöngünde yoktur.

⁴⁵ BÇ'de "Bir nice zaman ahter'i hali"

⁴⁶ kalırsa BÇ

⁴⁷ Bu kelime beyitte eksik olup tarafımızdan ilâve edilmiştir.

⁴⁸ B.Ç'de "İkinci sûrda oluna peyda"

⁴⁹ Sondaki iki kelime anlaşılamadı. BÇ'de de buraya bir anlam verilememiştir: " Elli bin yıl durula aala, bek ba"

⁵⁰ Magzlar: beyinler BÇ

⁵¹ Bu mısra BÇ'de " Sonra olursun gayet'ü pişman" şeklindedir

Anlarda varınız dir Mustafâ'ya
Ki oldur şefâ'at menba'ı sultân⁵²

Geleler enbiyânun serverine
Zamân-ı âhirün peygamberine
Ağlayup yüz sürüp hâk-i derine
Diyeler şefâ'at vaktidür bu ân

Dileye ümmetin Hudâ'dan resûl
Eyleye hâcetin ol sâ'at kabûl
Sancagın açup gide sağ u sol
Feth ide ebvâb-ı bihişti Rıdvân

Gireler cennete olalar hurrem
Kalmaya gönlünde zerre denlü gam
Gün be gün ziyâde ola zevk u dem
Virile bî-'aded hür ile gilmân

49/b Şefâ'at irmeyen fâsık u füccâr
Ölenler tevbesiz olup günehkâr
Velâkin kalmaya mü'min ebed fi'n-nâr⁵³
Var ise kalbinde zerrece îmân

Râfizî Yahûdî Mülhid Nasârâ
Münâfik Mecusî yüzleri kara
Bunlardur mağfîret görmeyen zirâ
İtdiler dünyâda tekzîb-i Kur'ân

Emr ide Malik'e ol Rabb-i âlem
Bunları tamuya salıvir bu dem
Sürüye zebânîler tutuban muhkem
Yüzleri üstüne keşân ber-keşân

Atalar içine nâr-ı cahîmün
Akıbet böyledür hâli bî-dînün
Gıdâsı kâfirün hem kor şeytânun
Zakkumdur gıdâsı suyıdur katrân

Dilleri tâ ine dâmenlerine
Yapışa 'akûbları tenlerine⁵⁴

⁵² Bekir Çöl'ün cönkünde bu kıtadan sonrası bulunmamaktadır.

⁵³ Vezin bozuktur.

Deve boynı gibi gerdânlarına
Cehennem ehlinün sarıla su'bân

Ma'lûmdur hâlimüz sana ya Hâdî
Rûz u şeb hatâdur kulun mu'tâdı
Bir bölük âsî mücrim 'ıbâdı
50/a Lûtfunla mağfiret eyle yâ Gufrân

Celalün hakkıçün bizi yâ Ma'bûd
Hışmla katundan eyleme merdûd
Haşr eyle livâ-i min taht-ı Mahmûd
Nasîb it son nefes îmân u Kur'ân

Bî-'aded seyyi'e hasene kat'â
Yazmamış kirâmen kâtibîn aslâ
Kesmeziz ümîdi senden ki zirâ
Rahmetün deryâsı bî-hadd ü pâyân

Âkıl ol var iken elde sermâye
Sarf itme nazenîn ömri hevâya
Meşgûl ol tâ'ate yalvar Hudâ'ya
Ki zîrâ isminün biridür Rahmân

Sâlihîn 'âbidîn olup⁵⁴ hakı
Evvelîn âhirîn enbiyâ hakı
Habîbün Muhammed Mustafâ hakı
Ziyânı destine virme girîbân

Mısriyâ âkılün pendini dinle
Rûz u şeb zâr idüp derd ile inle
İlahî hüsnünle dîzârun ile
Bu gamgîn dilleri eylegil şâdân

⁵⁴ Bu mısradaki “akûblar” anlamsız gelmektedir. Doğrusu belki de “vav”lı ve “akrebler” şeklinde olmalıydı. Ancak yine de vezin bozuktur. Bu durumda bir “hem” ilâve edilebilir.

⁵⁵ “Olup” şeklinde yazılan ve anlamı bozan bu kelimenin de aslı “evliyâ” olmalıydı. Eğer manzumeyi Mısri yazsaydı bu hatayı yapmazdı. Bu hataların bir diğer sebebi ve ihtimali ise müstensih(ler)in şiirde tam okuyamadığı kelimeleri benzetmeleri veya değiştirmeleri olabilir.

Bu manzûmeden sonra yaprağın son satırında Mısri'nin “Gönülden zikre eyle iştigâli/ Zikirden gayrı eşgâli n'idersin” ilâhîsi'nin ilk beyti bulunmaktadır.

Dörtlük şeklinde ve heceyle yazılmış bu manzûme de yukarıdaki manzûmenin konusuna yakın, ölüm ile ilgili düşünceler, kıyâmet, âhîret, cennet cehennem gibi konuları işliyor⁵⁶. Bunun üslûbu da kuru ve zâhidâne; belki hakîmâne ve nasîhat-âmîz diyebileceğimiz bir tarzdadır. Ancak Niyâzî'nin başka birçok manzûmelerinde de bu üslûbun kullanıldığına şahit oluyoruz. Dilinde, önceki manzûmeninki kadar olmasa da, yine de “aytmak” gibi arkaik birçok kelime var⁵⁷. Mahlasın bulunması önemli, ama tek başına yeterli bir delil değil. Çünkü Yunus, Ümmî Sinan ve Nuri gibi başka mutasavvîf şairlerin şiirlerinin mahlasları değiştirilerek Niyazi'ye mal edildiği olmuştur. Bazı mısraları aruza uysa da 11'li hece vezniyle yazıldığı anlaşılan manzumede yer yer vezindeki aksaklıklar dikkati çekiyor. Bu da şiirin müstensih tarafından bozulduğunu, ya da yazarın/şairin aklına geldiği gibi yazdığı ve üzerinde işlemediğini, yani müsvedde halinde kalmış olabileceğini akla getiriyor. Elbette başka ihtimaller de var. Eski bir manzume olan şiirin, Mısri tarafından yeniden ele alınarak ilaveler yapılması mümkün olduğu gibi, herhangi bir müstensih veya müridi ve muhibbi tarafından Divan'a alınarak ona mal edilmesi ve mahlas eklenmesi de mümkündür. Sonuçta biz bu manzûmenin, genel olarak Niyâzî'nin dil ve üslûbuna pek fazla uymasa da ona ait olmasının, zayıf bir ihtimal de olsa, yine de mümkün olabileceğini düşünüyoruz.

ÜÇÜNCÜ MANZUME

Aşağıda vereceğimiz manzûme ise yine Divan'da karşılaştırma için seçtiğimiz nüshalardan biri ile (Mihrişah Sultan 384/1) Adnan Ötüken (=AÖ) İl Halk Kütüphanesi 1829 numaralı yazma nüshalarda bulunmaktadır⁵⁸. Bunlardan Mihrişah nüshasında şiirin tamamı bulunuyor fakat mahlası yoktur; Adnan

⁵⁶ BÇ'de metnin başında "Ölüm ve sonrası ve Serencâm-ı İnsan" başlığı bulunuyor ki muhtevaya uygun, doğru bir isimlendirmedir.

⁵⁷ BÇ'de "olisar, geliser, aytmak" gibi arkaik ya da "magz, fürce" gibi eski olan bazı Arapça kelimeler sadeleştirilerek yeni Türkçe karşılıkları yazılmış. Bunu cöngün müstensihinin mi yoksa Bekir Çöl'ün mü yaptığını ise bilemiyoruz.

⁵⁸ Biz bu yazıyı ve manzumeleri bu iki nüshasıyla beraber 16-17 Mayıs 2003'te Malatya'da düzenlenen *1.Uluslararası Malatyalı Niyâzî-i Mısri Sempozyumu*'na bildiri olarak sunmuştuk. Bildiriden bir hayli sonra M. Tatçı dostumuz, Ocak 2011 tarihli *Türk Edebiyatı* dergisine " *Niyâzî-i Mısri'nin Bilinmeyen Bir İlahisi*" başlığıyla yazdığı makalesinde bu manzûmenin Atatürk Kitaplığı'ndaki Mecmua-i Resail, OE. Yz. 1385, 4a-6b. yaprakları arasında yeni bir nüshasını daha tesbit etmiş ve yayınlamıştır. İlahinin başına şöyle bir kayıt düşülmüştür: "Kutbü'l-ârifin sultânü'l- âşıkîn merhûm ü mağfûrleh Hazret-i şeyhü's-şuyûh Mısri Mehmed Efendi erbâb-ı sülûku irşâd için nasîhat yüzünden terbiye buyurdıkları elfâz-ı dürer-bârlandı ki tahrîr olundu. Allahu Teâlâ mucibiyle amel eylemekliğe cümlemize muvaffak eyleye amin." Karşılaştırmamızda bu nüshadan da istifade edilmiş ve OE diye kısaltılmıştır.

Ötüken ve Osman Ergin (Yz.1385) nüshalarında ise şiir eksik fakat mahlası vardır.

S2 diye kısalttığımız Mihrişah nüshası, 1202 de istinsah edilmiş. İçinde 189 manzûme, *Suâl ve Cevap, Hızır Risalesi, Çıkdım Erik Dalına Şerhi* gibi Niyâzî'nin başka bazı risalelerini de bulundurmaktadır. Dikkatli bir müstensihin elinden çıkmış tam bir nüshadır. 64 yk. 212X155 ölçülerinde 15 st, nesih yazı, kalınca Avrupa kağıtlı, yeşil kumaş kaplı ve mikleplidir. Birinci yaprakta üç beyit ve Atâullâh Efendi'nin mührü ile Kütüphane'nin damgası, 12 beyitlik bir manzûme ve yine Atâullâh Efendi'nin 1264 tarihli vakıf kaydı bulunmaktadır. Manzûme 97a-99b arasında bulunmaktadır.

Annan Ötüken nüshası ise nesih yazıyla yazılmış 87 yaprakтан oluşmaktadır. Başında “hâzâ kitâbu'd-dîvân an sâhibi Muhammed Şükrî Efendi intikâl-i Abdolvâhid Ef” temellük kaydı ile 1268 ve 1277 tarihli bu şahısların mühürleri bulunuyor. Ayrıca yeni bir kağıda kırmızı kalemle kare şeklinde fihristler ilâve edilmiş. Nüshanın çoğu harekeli fakat imlâsı bozuk. Sonradan mavi tükenmezle birisi yer yer düzeltmelerde bulunmuş. Baştaki kapağın iç kısmında mavi tükenmezle “ehl-i meraktan emekli Ahmed Rasim Türk 6 Kasım 1959” kaydı ve sondaki kapağın iç yüzünde bazı yazılar ve tarihler var. Bunların içinde “müstensih pederi Tatar Ahmed Ağa 1190, vâlidesi Fatma Kadın 1217, biraderi Mehmed Şükrî Efendi 1246” kayıtları, yaklaşık yazmanın istinsah tarihini de vermektedir. Kağıdın ve cildin çok eski olması ve sonradan ebrûlu kartonla kaplanmış olması dikkati çekiyor. Manzûme, 81. yaprakta kardeşi Ahmed Efendi'nin mektubundan sonra başlıyor. Sonunda “bende-i Mevlânâ Hamdî” den iki, Neşet ve Seyyid Nizamoğlu'ndan da birer şiir bulunuyor.

Manzûme, beyit şeklinde ve aruzun “mefâ'ilün mefâ'ilün” kalıbıyla yazılmış olmakla beraber kâfiye bakımından abab, cccb, dddb.. şeklinde kafiyelenmiş ve bu yönüyle musammat manzûme olup dördlük haline getirilebilir. Manzûmenin ilk beytinin kâfiyeli olmadığını görerek bunu kıt'a/dördlük tarzında yazmanın daha uygun olabileceğini düşündük. Üç nüshayı karşılaştırarak tam olan nüshayı esas aldık. Eksik olan nüshalardaki farkları ise aparatı verdik. Ancak eksik olan nüshalardaki üslûbun Niyâzî'ninkiyle çok daha fazla ayniyet gösterdiğini (yeni tabiriyle örtüşüğünü) söylemeliyiz.

97/a Hak'a şükr idelüm herbâr
Yaratdı sûret-i insân
Kim oldur fâil-i muhtâr
Anun emrindedür ekvân

Düzen oldur kamu resmi
Odur ihyâ iden cismi
Gerekdür ki anun ismi
Kamu dilde ola destân

Cihâmı eyleyen pür-nûr
Kamuyu eyleyen ma'mûr
Odur hem yagduran yagmur
Bitürüp bağ ile bostân⁵⁹

Çün evvelden düzen oldur
Kamu nakşu yazan oldur
Girü sonra bozan oldur
İnan mümin isen inan

Nazar kıl söz usûline
Bu işlerde husûline
Salât eyle Resûline
Getürdi âyet-i Kur'ân⁶⁰

97/b Budur lâyük olan câna
Kamu cinnî ve insâna
Gerek kim yolına yana
Yetürdi âyet-i Furkân

Hevâda gezmegil⁶¹ her dem
Kulagun tut bana bir dem
Sana bir bir beyân idem
Ne dir gör gâyet-i Furkân⁶²

Hakka dâim⁶³ ibâdet kıl
Bu nefsüni siyâset kıl
Gice gündüz riyâzet kıl
Bulasın sen dahi rıdvân

Hazer eyle melâhîden
Elün çek her menâhîden
Yanup derd-i ilâhîden
Ola bu cigerün biryân

Her işde emrini gözle
Resûlün izini izle

⁵⁹ Odur hem: Hem oldur; bitirüp: bitüren AÖ, OE

⁶⁰ Getürdi âyet-i Kur'ân: Kim oldur cânlara cânân AÖ, OE

⁶¹ gezmegil: gezme AÖ, OE

⁶² Ne dir gör gâyet-i Furkân: N'ider gör ma'ni-i Kur'ân AÖ, OE

⁶³ dâim: her dem AÖ, OE

Yürekde aşkını gizle
Çün oldur cânına cânân⁶⁴

Sakın dünyâyâ aldanma
Adûdur dost ola sanma
Yalandur sözi inanma
Dişin biler sana her an

Anun anla harâbını
Su sanmagıl serâbını
İçüp gaflet şerâbını
Elinde⁶⁵ olmagıl sekrân

98/a Eger âkıl isen bu gün
Tefekkür kıl bunun sonun
Imâret gösterür ol gün
Velî sonı olur virân

Giyen şalı abâsını
Harîr atlas kabâsını
Koyup cümle libâsını
Gidiser son ucı üryân

Bu hâlet⁶⁶ bir aceb hâldür
Sanursın zehrini baldur
Na'îmî⁶⁷ semm ü kâtildür
Olur sonra içine kan

Bu dünyânun safâsı yok
Hemân cevr ü⁶⁸ cefâsı çok
Hiç ahdine vefâsı yok
Kamu kavli olur yalan

Cihândan almağa lezzet
Sakın kim eyleme rağbet
Bu dünyâ kâfire cennet

⁶⁴ Çün oldur cânına cânân: Kim oldur derdine dermân AÖ, OE

⁶⁵ Elinde: Sakın sen AÖ, OE

⁶⁶ hâlet: dünyâ AÖ, OE

⁶⁷ Na'îmî: ta'âmı AÖ, OE

⁶⁸ cevr ü: ancak AÖ, OE

Olupdur mü'mine zindân

Kişi hiç zevk-i 'işretde
Olur mı dâr-ı mihnetde
Ne yatarsun bu gafletde
Geçüp gideyorur kervân⁶⁹

Geç imdi çıkmadan seyrden
Seçegör hayrını şerden
Geç imdi her hevâlardan
Nice bir fiskile tугyân⁷⁰

Hevâya olmagıl⁷¹ tâbi'
Gel itme ömrünü zâyî
Bu hâle olmagıl kânî'
Yüce it⁷² himmetün ey cân

98/b Ayagun baglagıl zinhâr
Harâma olmagıl⁷³ seyyâr
Olursa dünyâda devvâr
Hak emründe ide devrân⁷⁴

Harâma hiç el uzatma
Kim olursa dil uzatma
İlün aybını gözetme
Kamu kendünde bil noksân⁷⁵

Ki zikr it hâ ile kâfi
Sakin kim urmagıl lâfi
Ola tâ kim sana şâfi
Gice gündüz okı⁷⁶ Kur'ân

Okuyup anun esmâsın

⁶⁹ Geçüp gideyorur kervân: Göçüp gitmektedir kerbân AÖ, OE Bu mısra Ahmed Fakih'in "Çarhnâme"sinden bir mısraı hatırlatıyor.

⁷⁰ Nice bir fiskile tугyân: evran oldu Ahi Ervan ? MS (Mihrişah Sultan)

⁷¹ olmagıl: oluben AÖ, evveldin OE

⁷² it: tut AÖ, OE

⁷³ olmagıl:olmasun AÖ, OE

⁷⁴ Olursa dünyâda devvâr / Hak emründe ide devrân: Hakk'un emrin gözet her bâr / Bulasın hûri vü gilmân

⁷⁵ Bu dörtlük OE'de yoktur.

⁷⁶ Gice gündüz okı: Okı dâim hemân AÖ, OE

Taleb eyle müsemâsın
Bilesin tâ muammâsın
Ola zâhir neçe pinhân^{77*}
Harâma tutma kulagun
Önün gözle solun sagun
Suâli var çoğun azun

⁷⁷ Bilesin tâ muammâsın / Ola zâhir neçe pinhân: Olagör eşref-i nâsın / Açıla her taraf
meydân AÖ, OE
Büyük bir benzerlik gösteren manzûme bundan sonra AÖ, OE nüshalarında şu beyitlerle
bitmektedir:

Anun aşkıyle ol dâim
Gice gündüz olur kâim
Yatuban kalmagıl nâim
Seherlerde kılup efgân

*Yakalar çâk idüp âh it
Yüzün sür yirlere hâk it
Sivâdan kalbini pâk it
Açılsun sırrına seyrân*

Görine dostun illeri
Kokula gonca gülleri
Hakk'ı zikr ide dilleri
Safâdan mest ola ol cân

Görinür andan ana ol
Mesâkin ol sen lûtfi bol
Hiç olmaz anda sağ u sol
Bu sûret sîret-i Sübhân

İkilik perdedür sana
Nice vasl olası ana
Sözüm tut teslim ol bana
Ki olası vasl-ı Yezdân

Netîce mürşide muhtâc
Erenler giyeler bir tâc
Bulunmayan yabanda aç
Kalurmuş sonra ol hayvân

Bu Mısri'nün sözi Hak'dur
Tutanlar Hakk'a mülhakdur
Girüye kalan alçakdur
Olurlar son ucu pişmân

Bilürsen hod ilâ elân

Olayum dir isen şâfi
Kıl imdi kalbini sâfi
Hudâ'dan eyleyüp havfi
Her emrine uzat gerdân

Çü Hak'dan havf idüp taglar
Dün ü gün durmayup ağlar
Başından bu sular çağlar
Akarlar kasd idüp ummân

99/a Eger âşık isen kişi
Vir anun yolına başı
Gözünden dök yire yaşı
Dökilür nitekim bârân

Yolunda nefsi kahr eyle
Belâlar gelse sabr eyle
Ana her demde şükr eyle
Nasîb itdi sana îmân

Sevinme ger ögerlerse
Yerinme hem (y)irerlerse
Du'â eyle sögerlerse
Döğene olmagıl düşmân

Nazar kıl sonuna işün
Sakın çatma gözün kaşun
Tutuvir taşına başun
Eger atar ise nâdân

Bu halkun hâline bakma
Bu kıl ü kâline bakma
Cihânda bir gönül yıkma
Elünden gelse it şâdân

Sakın kimseye bakma hor
Sen epsem ol yiründe tur
Temâşâ eylegil bir bir
Bu âlem halkını ey cân

Kimi deli kimi uslu
Kimi güler kimi yaşlu
Kiminün kalbidür paslu
Kiminün toptolu 'irfân

Kimi câhil kimi 'âlim
Kimi 'âdil kimi zâlim
Kimi kâim kimi sâim
Kimi câyi' kimi şeb'ân

99/b Kimi ahmak kimi 'âkıl
Kimi nâkıs kimi kâmil
Kimi 'ilmî kimi 'âmil
Kimi nâim kimi yakzân

Kimi sûfi kimi âşık
Kimi kâzib kimi sâdık
Kimi işler Hakk'a lâyıık
Kiminün işidür tугyân

Kimisi incidür halkı
Urur nâ-hak yire belki
Sanasın bu fenâ mülki
Ana ısmarladı sultân

Kiminün sözleri yatlu
Kiminün dilleri tatlu
Kimi udsuz kimi udlu
Kimi hayvân kimi insân

Kimi il aybını gözler
Dizer dilde abes sözler
Kimi setr eyleyüp gizler
Kimi halka ider bühtân

Kimi âhiretin sezmiş
Kimi dünyâdan bezmiş
Kimi gönlün Hakk'a virmiş
Yolunda cân ider kurbân

Kimi dâim şekâvetde
Gice gündüz dalâletde
Olur yevmü'l-kıyâmetde

Olısarlar katı hüsrân

100/a Kimi dâim sa'âdetde
Hak emrine itâ'atde
Olar dâr-ı selâmetde
Olısarlar katı ferhân

Bu halkun her biri işde
Sükûnetde vü cünbüşde
Kim ayakda kimi başda
Kimi bende kimi sultân

Çü bildün halkun ahvâlin
Kamunun kavlı ü ef'âlin
Severler her biri hâlin
Eger zâhir eger pinhân

Gel imdi sen dahi düriş
Cihânda kıl bir eyü iş
Tarîk-ı Hak'da kal'ol piş
Anun aşkı odına yan

Günâhına nedâmet kıl
Bu nefesine melâmet kıl
Dün ü gün gel ferâgat kıl
Hevâdan irmesün elvân

Ele girmiş iken firsant
Dün ü gün eylegil gayret
Gidersin sen dahi elbet
Geçer ömrün döner devrân

Kanı bunda gelen cânlar
Kamusu virdiler cânlar
O nazik beslenen tenler
Türâbda oldılar yeksân

Kamu tahtâni fevkâni
Bilürsin hod olur fâni
İşitmedünmi sen anı
Ki "külli men aleyhâ fân"

100/b Cihâna kim geliserdür
Kamusını çavlısardur?
Kara yirde yatusardur
Ana toprak döşek yorgan

Cihânı var mı hiç tutmuş
Gelenler hep gene gitmiş
Bu gün nevbet sana yitmiş
Yaraklan göçüne ey cân

Ki sana da olup va'de
Yitüben ölesin sen de
Koyup hep gidesin bunda
Ne kim var mal u mülk otan

Çün Azrâîl suna cânâ
Tutuşuban yürek yana
Hemân kasd ide îmana
O demde gelüben şeytân

Ecel ol dem geleceğin
Bu cânımı vireceğin
Kara sine gireceğin
Ola mı yoldaşun îmân

Eger îmân ile rıhlet
İdersen bulasın cennet
İmânsız gidicek elbet
Olısardur yirün nîrân

Gel ol günü dahi ana
Gele Münker Nekir sana
Göricek kalasın tana
Buların heybetün ey cân

101/a Acep n'olasın ol günde
Suâl olıncanız anda
Şaşamısın cevâbında
Veyahud ola mı âsân

Suâline cevâbına
Viresin bunlara sen de
Senün kabrin içi anda

Olısar ravza-i bostân

Çü virmezsen cevâbını
Mu'azzeb ideler seni
Çekesin kabır azâbını
Kalasın haşre dek giryân

Çün İsrâfîl ura sûrı
Kabırden kopasın girü
Ne şekle turasın öri
O dem cisme giricek cân

Ölenler çünki dirile
Hısâb yirine dirile
Ne kim itdiyse sorıla
Eger hayr u eger 'ısyân

Neçe âkıl olan şaşa
Akıl yâr olmaya başa
Kimi ura başın taşa
Olup işlerine pişmân

Neçesine azâb ola
Neçesine 'itâb ola
Katı ince hisâb ola
Cigerler olısar biryân

Kişi n'itdi bulısdurdur
Başına hep geliserdür
Hem anda kurılısdurdur
Ameller tartmaga mîzân

101/b Biti uçup uçup gele
Kimi saga kimi sola
Neçeler şâz olup güle
Neçeler olısar giryân

Neçeler görmeye zahmet
Buları gark ide rahmet
Olara eyleye hizmet
Gelüp vildân ile gılmân

Sıratı giçe mü'minler
Bula ihsânı muhsinler
Düşüp tamuya mücrimler
Olısarlar katı hızlân

Cinâna gireler müştâk
Bula ma'sûkunu uşşâk
Cehennemde kalup füssâk
Dün ü gün ideler efgân

Yanup nâr-ı cehennemde
Dün ü gün olalar gamda
Meded kim ide ol demde
Çü hışmı ide ol sultân

Bu hâlün bunlara bu dil
Değül şerh eylemek kâbil
Bularun zahmeti zâyil
Hiç anda olmaya bir an

Îlâhî bize hışm itme
Bizi âsîlere katma
Cehennem odına yakma
Eyâ Hannân u yâ Mennân

102/a Şular kim cennet içinde
Kalalar lezzet içinde
Safâ vü 'işret içinde
Kılalar cenneti seyrân

Gönülde kalmaya gamlar
Sürile aşk ile demler
Demine irmeye demler
Zihi devlet zihî ihsân

Cemâle çün olalar duş
Olalar hem hâlleri hoş
İdüp vuslat şarâbın nûş
Safâdan olalar sekrân

Îlâhî izzetün hakkı
Nasîb it bize bu zevkı
Cemâline bulup şevkı

Olavuz mest ü hem hayrân

N'idem fi'lüm ana lâyık
Bilürem hem ilmüm lâhık
Odur yine ana lâyık
İderse afv ile gufrân

Bundan sonra bir satırlık bir boşluktan sonra aynı yazıyla Yunus Divanı'nda bulunan "Yâ ilâhi ger suâl itsen bana"⁷⁸ manzûmesi yazılmıştır.

Manzume, Niyâzi'nin Divanı'ndaki diğer manzûmeleriyle şekil ve muhtevâ bakımından büyük bir uyum göstermekte, hattâ yer yer -italik yazıyla gösterdiğimiz gibi- aynı kelime ve kelime gurupları, hattâ cümleler kullanılmaktadır. İki eksik de olsa toplam üç nüshada bulunması, üslûbun O'nun üslûbuna yakın olması, şiirin çok büyük bir ihtimâlle onun olabileceğini gösteriyor. Ancak Niyâzi'nin,

"Niyâzi'nin dilinden Yûnus durur söyleyen
Herkes çü cân gerek Yûnus durur cân bana"

diyerek tıpkı Yûnus tarzında ilâhîler yazdığını, söylediğini düşünürsek; başka birisinin de Niyâzi gibi, onun üslûbuyla yazabileceğini, hattâ sonradan bunlara bazı ilâveler yapabileceğini de gözden uzak tutmamak gerekir.

DÖRDÜNCÜ MANZUME

Niyâzi'ye atfedilen, hiçbir yazma Divan ve Mecmuasında rastlamadığımız aşağıdaki manzûme ise Kulalı Mustafa Nüzûlî Divanı'nda bulunmaktadır ve onun tarafından tahmîs edilmiştir⁷⁹. İhtiyatla beraber buraya alıyoruz⁸⁰.

Güfte-i Mısri Tahmîs-i Nüzûlî

Aşk-ı sultân ile rûhum muktedâlık eyledi
Câm-ı gülgûn ile yârım hoş sakâlık eyledi
Hubb-ı iman ile nûrum pîşvâlık eyledi
"Sırr-ı tevhidile sırrım âşinâlık eyledi
Bunu bana himmet-i pîrile Hâlık eyledi"

Gir tarîka lûtf edip ahde vefâ eyle gönül

⁷⁸ Yunus Emre Divanı, Hazırlayan Dr. Mustafa Tatçı, Akçağ Yayınları, Ankara 1991 s. 271

⁷⁹ Buna göre yalnız tırnak içindeki beyitler Mısri'nin olup diğer mısra' ve beytler Nüzuli'ye aittir.

⁸⁰ Nüzuli Divanı tarafımızdan yayınlanmış olup (Manisa 2003, s.225-226) dipnottaki farklar, Nüzuli Divanı'nın nüsha farklarıdır.

Mustafâ'nın aşkına cânın fedâ eyle gönül
Kadrini bil⁸¹ bu yolun terk-i sivâ eyle gönül
“Merv-i Hakk’a sa’y edip kesb-i safâ eyle gönül
Nûr-ı Ka’be hac yolunda rûşenâlık eyledi”

Sır verip sır alıcak bir yâr-ı sâdık kalmadı
Mürşid-i kâmillerin hod⁸² kimse kadrin bilmedi
Şimdi gör kim Hak yoluna doğru bir cân gelmedi⁸³
“Aşk-ı Hak’dan gayrı yâra ol vefâdâr⁸⁴ olmadı
Her kime yâr oldum ise bî-vefâlık eyledi”

Zînet-i dünya hevasında gezer nâdân iken
Kesret-i ummâna dalmış bir garip bîgân iken
Anlamaz Hakk’ı misâl-i çar-pây hayvan iken
“Zulmet-i imkân içinde zâr u sergerdân iken
Çekdi nûr-ı kibriyâya reh-nümâlık eyledi”

Ey **Nüzûlî** lûtf u ihsan eyleyip ol kibriyâ
Âleme gönderdi bunca evliyâ ve enbiyâ
Her biri aşkile halkı kıldı irşad bî-riyâ
“Pîr-i aşkın dâmenini koma elden **Mısrîyâ**
Öz atandan artık ol sana atalık eyledi”

Niyazi'nin sekiz şiirini tahmis ederek onun yolunu ve izini takip ettiren Kulalı Mustafa Nüzuli (Ö.1744) taşrada yetişen ve bu yüzden kıymeti pek bilinmeyen mutasavvıf şairlerimizdendir. Niyazi gibi Yunus, Ümmi Sinan ve Elmalı ekolüne bağlı olan Nüzuli, Niyazi adına kayıtlı olan bizim göremediğimiz bu şiiri belki de bir yazma mecmuada görmüş ve tahmis etmiş olmalı. Ancak manzumenin üslubunun tam olarak Niyazi'ye uygun olduğunu söylemek de zor. Bu yüzden bir mecmuada gördüğü ve Niyazi mahlasıyla kaydedildiği için tahmis ettiği bu şiirin bir başka sufi şaire ait olabileceğini de gözden uzak tutmamak gerekir. Bu yüzden temkin ve ihtiyatla buraya aldık.

SONUÇ:

Bu yazıda, çoğu Niyazi Divanı nüshalarında bulunan üçü bir hayli uzun biri kısa dört adet manzume neşredilmiştir. Manzumelerin neşrinden önce şiirlerin karışma sebebi olan mahlas meselesi üzerinde kısaca durulmuş ve Niyazi mahlası ve divan nüshalarındaki farklı şiirleri hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra bu şiirlerin metinleri verilerek üzerinde bazı değerlendirmeler

⁸¹ 2c bil: - M

⁸² 3b hod: - M

⁸³ 3c gelmedi: kalmadı M

⁸⁴ 3d vefâdâr: vefâlar M

yapılmıştır. Şiirlerin tamamının dil ve üslup farklarından dolayı Niyazi'ye ait olup olmadığı tartışılmış ve ona ait olmadığına yeni bilgi ve belgeler olmadıkça isbat edilemeyeceği; bu durumda bu şiirlerin bazılarının zayıf, bazılarının ise kuvvetli ihtimalle ona ait olduğu/ olabileceği söylenilmiştir. Şiirlerin ona aidiyeti şüphesi ve ihtimalinden dolayı manzumelerin yayını için yıllarca beklenmiştir. Sonuçta daha fazla geciktirmeden şiirleri bilim ve kültür dünyamızla paylaşarak onların katkılarına beklemenin daha uygun olacağına karar verilmiştir.

KAYNAKLAR

- AÇIKGÖZ, Nâmik (1989), “Divan Şairlerinde Mahlas Meselesi”, *Milli Eğitim*, Ankara.
- AKÜN, Ömer Faruk, Divan Edebiyatı, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi C.9, s.394-396*.
- ERDOĞAN, Kenan (2000), “Der-kenar Yazıları”, (Aşık Niyâzî’nin Bir Şiiri..), *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S.1, s. 349-356, İst.
- , Kenan (2000), Niyâzî-i Mısırî’de Âl-i beyt Sevgisi ve Alevî-Meşrep, *1. Uluslar Arası Hacı Bektaş-ı Velî Sempozyumu Bildirileri*, s.343-359, Ankara.
- , Kenan (2008), *Niyâzî-i Mısırî Divanı*, Ankara.
- HALMAN, Talât S. (2001), “Yedi Yûnus”, *HECE, Türk Şiiri Özel Sayısı,53/54/55*, Ankara.
- TUMAN, Mehmet Nâil(2001), **Tuhfe-i Nâilî**, Ankara Bizim Büro Yayınları, Ankara, C.II, s.1 124-1130.
- İPEKTEN, Haluk (1988) vd., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara.
- İSEN, Mustafa (1997), “Divan Edebiyatında Mahlasdaş Şairler”, *Ötelerden Bir Ses - Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Ankara.
- İstanbul Kütüphaneleri Yazma Divanlar Katalogu C.II*, s.488, İstanbul 1959
- KOZ, M.Sabri (1987), “Aşık Edebiyatımızda Ortak Mahlaslar Sorunu”, *1. Uluslar arası Türk Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri*, Eskişehir.
- KUT, Günay – BAYRAKTAR, N. (1984), *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, Kültür Bakanlığı, İstanbul.
- MERMER, Ahmet , “XV. Yüzyılda Yazılmış Bilinmeyen Bir Nazire Mecmuası ve Aydınlı Visâli’nin Bilinmeyen Şiirleri”, *Millî Folklor*, Yıl: 14, S.56, s.75-94.
- TATÇI, Mustafa (1991), “Niyâzî-i Mısırî’nin Bilinmeyen Manzum Bir Cifriyesi”, *Dergâh*, S.19, İst.
- , (1995), “Niyâzî-i Mısırî’nin Bilinmeyen Bir İlâhîsi”, *Dergâh*, S.65, İst. s.15.
- ,(1991),*Yunus Emre Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara.